

Pasaulio lietuvių kultūros puoselėtoja Jūratė Caspersen: Diasporą turime išlaikyti gyvą – puoselėdami kalbą, tradiciją, istorinę atmintį

Jūratė Caspersen – aktyvi lietuvių diasporos kultūros veikėja, jau daugelį metų savo energiją, žinias ir kūrybiškumą skirianti lietuviškumui puoselėti už Lietuvos ribų. Idėjine veikla Jūratė užsiima beveik nuo pat atvykimo į Šveicariją prieš tris dešimtmečius: dvidešimt metų ji vadovauja Šveicarijos lietuvių bendruomenei, nuo 2012-ųjų yra Pasaulio Lietuvių Bendruomenės (PLB) Kultūros komisijos pirmininkė. Per tuos metus ji sumanė, inicijavo ir įgyvendino tiek daug projektų, kad susidarytų įspūdingas sąrašas. Bet kiekvienas jų susijęs su Lietuva, su savo šaknimis, su kitais lietuviais pasaulyje.

Ana Vengrovskaja | Žurnalas „Pasaulio lietuvis“

J. Caspersen, geriausiai žinoma dėl savo veiklos diasporos kultūros srityje, ypač PLB Kultūros komisijoje, iniciatyva pradėti rengti tokie didžiulio masto renginiai, kaip šių metų birželį trečią kartą organizuotas Pasaulio lietuvių rašytojų suvažiavimas ir Europos lietuvių kultūros dienos, Pasaulio lietuvių dieną Dainų šventės metu surengtos parodos, koncertai ir kiti renginiai. Visgi pirmąsias savanoriškas veiklas tautietė pradėjo Šveicarijoje – šalyje, kurioje gyvena ilgiau nei gimtojoje Lietuvoje.

Šveicarija be rožinių akinių

Interviu žurnalistams Jūratė pabrėžia, kad jos pradžia užsienyje buvo lengvesnė nei kitų trečiabangių – 1992 m. ji nevyko į nežinią, o pas mylimąjį, daną Jesą, kurį sutiko studijuodama Danijoje, o jis tuo metu dirbo tarptautinėje įmonėje Šveicarijoje. Lengviau įsikurti padėjo ir tai, kad pirmasis jos darbas svečioje šalyje buvo pagal profesiją – Vilniaus universitete baigusi anglų filologiją lietuvė mokė ir iki šiol moko suaugusiuosius kalbų mokyklose ir tarptautinėse kompanijose.

„Mano pervažiavimas nebuvo sunkus. Kiti pasakoja, kaip jie vargo, parom važiavo autobusiukais, valgė sausą maistą ar miegojo po devynis kambaryje. Aš tokios patirties neturėjau. Be to, man niekada nereikėjo keisti specialybės, čia tikriausiai buvo kertinis aspektas. Nors iš pat pradžių mane priėmė dėstyti ne anglų, o rusų kalbą. Šveicarijoj tuo metu buvo nemažai kompanijų, kurios prekiavo su Rusija. Tad iš pradžių, kad ir nenorėdama, dėsčiau rusų, o tada jau anglų kalbą“', – karjeros pradžią svečioje šalyje prisimena lietuvė.

Jūratė su vyru ir sūnumis, iš kairės_ jaunėlis Laurids, vyras Jes ir vyresnėlis Frederik | Asmeninio archyvo nuotr.

Visgi pašnekovė pripažįsta, kad uždara ir konservatyvi Šveicarija ne visada buvo labai simpatiška – vietiniai į užsieniečius, ypač atvykusius iš postsovietinių šalių, žiūrėjo nepatikliai.

„Tada Šveicarija buvo labai uždara, patriarchalinė šalis, į užsieniečius vietiniai žiūrėjo kaip į žemesnės klasės žmones. Reikėjo aiškinti, kur ta Lietuva, nes jokiuose vadovėliuose jos nebuvo. Šveicarija užsieniečiams buvo nedraugiška, ir vertino tik tai, kas šveicariška. Taigi būti moterimi užsieniete, o dar ir iš tokios šalies – nieko nebuvo blogiau“, – pasakoja Jūratė ir primena, kad Šveicarijoje moterims balsuoti rinkimuose buvo leista tik 1971 m.

Bėgant metams įspūdingu gamtos grožiu pasižyminti šalis keitėsi į gerąją pusę, tapo atviresnė. Pašnekovei imponuoja ir tai, kad čia veikia aiškios taisyklės: „Man patinka, kad yra tvarka: visa visuomenė, visas gyvenimas yra tvarkomas pagal taisyklės ir jos yra lygios visiems. Tu labai gerai žinai, kas atsitiks, jeigu pastatysi mašiną netinkamoj vietoj – gausi baudą ir nebus tau jokios išimties. Šveicarai nėra sąmoningesni nei kitų šalių gyventojai, tiesiog taisyklės čia visada veikia.“

Visuomeninė veikla

Pirmasis Jūratės savanoriškas projektas užsienyje buvo su drauge kanadiete įkurtas tarptautinis mamos ir vaiko klubas angliškai kalbančioms moterims, o po kelerių metų, nusprendusi, kad jai ir dviem sūnums reikia ir lietuviškos erdvės, ji prisijungė prie Šveicarijos lietuvių bendruomenės,

„Visuomeninės veiklos man visada reikėjo, bet iš pradžių ji buvo tarptautinė. Su drauge kanadiete įkūrėme tarptautinį mamos ir vaiko klubą (angl. *International moms and kids club*), kuris iki šiol gyvuoja ir veikia pagal mūsų parašyą statutą, mano anūkė jį lanko. Tada man pradėjo trūkti lietuvybės, pagalvojau, kodėl man reikia švęst Helovyną, o vaikai turi dainuoti *Itsy bitsy spider*“, – juokiasi Šveicarijos lietuvė.

1999 m. ji tapo bendruomenės valdybos nare, atsakinga už jaunas šeimas, 2001 m. įsteigė lietuviškos knygos klubą, 2005 m. kartu su kita jauna mama įkūrė lituanistinę mokyklą „Lituanica“. Lietuviškos knygos klubui tautietė vadovauja nuo pat įkūrimo.

„Dabar klube yra 28 žmonės. Renkame metų knygą, kartu keliaujame, skaitome. Atvažiuoja rašytojai ir stebisi: kiek jūs čia visko žinot – ir literatūrą, ir kryptis, ir rašytojus, ir knygas. Viena mūsų narė buvo perskaičiusi 65 knygas per 10 mėnesių. Bendruomenėje yra daug skaitančių, apsišvietusių žmonių. Kviečiame ir jaunas mamas, kurios neturi laiko skaityti, bet siūlome pasiklausyti diskusijos. Pabendraujame, susinešame užkandžių, vyno“, – pasakoja bendruomenės pirmininkė.

Vadovavimas – tik pavyzdžiu

Šveicarai pasaulyje dažnai matomi kaip punktualūs, tvarkingi ir gerai organizuoti žmonės. Panašu, kad šalyje gyvenantys tautiečiai perėmė šiuos bruožus. Jūratė rodo keturis lapus – juose suplanuotos Šveicarijos lietuvių bendruomenės veiklos bemaž visiems metams.

„Yra daug veiklų. Bendruomenė organizuoja po renginį kas mėnesį, be to, vyksta septynių jos satelitų susitikimai. Laikausi idėjos, kad reikia sutelkti žmones interesų grupėse, tad perorganizavome bendruomenės veiklą. Taip atsirado satelitai, kurie įstoja į bendruomenę – tai dvi mokyklėlės, knygų klubas, profesionalų sambūris, šokių grupė, choras ir jaunimo bendruomenė. Visi veikia pagal savo grafiką, o bendruomenė organizuoja renginį kiekvieną mėnesį“, – organizacijos subtilybes atskleidžia bendruomenės pirmininkė.

Joninės Šveicarijos lietuvių bendruomenėje | Šveicarijos LB archyvo nuotr.

Nuo 2006 m. bendruomenei vadovaujanti Jūratė į pirmininkės pareigas žiūri itin atsakingai.

„Vadovavimas bendruomenei yra apversta piramidė – plačioji dalis yra žmonės, kuriems tu dirbi, o visi darbai, bendravimas, atsakomybė yra smaigaly. Ir tu negali vadovauti iš viršaus į apačią – gali vadovauti tik pavyzdžiu. Turi būti visur. Kas mėnesį rengiu ar dalyvauju ruošiant bei prižiūriu bent po vieną renginį. Pirmininkas duris atidaro ir uždaro. Renginys prasideda nuo pasirengimo, stalų pastatymo, o baigiasi šiukšlių išvežimu, – pasakoja pašnekovė, – reikia būti visur ir visada: jei mūsų senjorai – o bendruomenėje yra keturios kartos – patenka į ligoninę, važiuoju aplankyt, nesvarbu, kokiame Šveicarijos mieste jie gyvena. Sveikinam jubiliejų, vaikų gimimo proga – turiu didžiausią kalendorių ir jokio įvykio negalima užmiršti. Visada ir visur turi būti pasiruošęs būti tuo moraliniu veidu.“

Atminimui įamžinti – 7 metai

Bendruomenės pirmininkė sako, kad istorinė atmintis jai yra labai svarbi ir iš visų įgyvendintų kultūrinių projektų Šveicarijoje ji labiausiai vertina šioje šalyje atidengtas penkias atminimo lentas ir paminklą Lietuvai svarbioms asmenybėms.

Jūratės iniciatyva buvo pakabintos atminimo lentos Liucerną lankiusiam ir ten eilėraščius rašiusiam Maironiui (1962–1932) bei lietuvių modernizmo tapytojui Antanui Samuoliui (1899–1942) ir filosofui Ramūnui Bytautui (1886–1915), kurie į Šveicariją išvyko gydytis džiovos ir ten mirė – jų atminimo lentelės yra pakabintos ant kapinių sienos.

Taip pat atminimo lenta atidengta apie Lietuvą knygą parašiusiam ELTA naujienų agentūros bendraįkūrėjui šveicarui Juozui Eretui (1896–1984) ir Nepriklausomybės akto signatarui, 1945 m. į Šveicariją pasitraukusiam Kazimierui Šauliui (1872–1964). Pastarosios atidengimu rūpinosi garbės konsulas Gintautas Bertašius.

Lietuviškas ąžuoliukas Yverdone buvo uždengtas lietuviška žeme. 2021 m. | ŠLB archyvo nuotr.

Kartu su Lietuvos diplomatinėmis atstovybėmis viešbučio, kuriame glaudėsi dipukai iš Lietuvos, parke pastatytas paminklas ir pasodintas lietuviškas

ąžuoliukas – šios vietos lankymas ir medelio laistymas tapo bendruomenės tradicija.

Jūratė pasakoja, kad atminimo lentelės pakabinimas gali trukti iki 7 metų.

„Turi pradėti nuo nulio – surasti, patikrinti, parašyti raštą, laukti atsakymo. Kai į bendruomenę kreipėsi kultūrininkai iš Lietuvos dėl Bytauto ir Samuolio, apie jų buvimą Šveicarijoje buvo labai mažai informacijos, tik tai, kad sirgo džiova ir gydėsi Šveicarijoje. Nuvykusi į Leiseno (*Leysin*) miestelį susiradau vietinę kultūrininkę, kuri su laiku padėjo išsiaiškinti, kad ir vienas, ir kitas čia mirė – palaidoti kažkur miške, nes džiovininkai nebuvo laidojami miesto kapinėse, kad kiti neužsikrėstų. Kapų nebėra, nes Šveicarija po 30 metų juos naikina. Prireikė beveik trejų metų, kad mums leistų pakabinti lenteles, nes šveicarai to nesupranta – jų manymu, žemė tik gyviems, mirusiems paminklų nebestato, pelenus beria į bendrą kapą. O čia atvažiuoja lietuviai ir prieš šimtą metų mirusiems žmonėms nori lenteles pakabinti“, – kultūrų skirtumus pažymi PLB valdybos narė.

Nuotraukų paroda „Lietuvių Šveicarija“ Nidoje | Asmeninio archyvo nuotr.

Vienas intensyviausių bendruomenės projektų buvo kilnojamoji fotografijų paroda „Lietuvių Šveicarija“, skirta atkurtos Lietuvos valstybės 100-mečiui paminėti. Jos

pristatyti Jūratė ketverius metus (2016–2020) kas mėnesį skrisdavo į Lietuvą ir su paroda supažindino 47 Lietuvos vietovių gyventojus – per susitikimus pasakojo susirinkusiesiems apie gyvenimą Šveicarijoje ir bendruomenės veiklą. Paroda taip pat puikavosi LR Seime, Vytauto Didžiojo universitete, Lietuvos nacionalinėje Martyno Mažvydo ir kitose bibliotekose, kultūros centruose ir muziejuose. Nuotraukas parodai paruošė 10 Šveicarijos lietuvių.

Istorinė dailininkų paroda

Per 13 metų Jūratės vadovaujama PLB Kultūros komisija įgyvendino dešimtis projektų, tačiau paklausta, kuriuo labiausiai didžiuojasi, pašnekovė prisimena 2018 m. Dainų šventę, kai į ją su renginiu „Sujunkime Lietuvą“ aktyviai įsitraukė ir diaspora – PLB organizavo bendruomenių paviljonus, užsienio lietuvių kolektyvų pasirodymus ir diasporos dailininkų parodą „Pasaulio Lietuva: kūrybos horizontai“. Parodą organizavusi Jūratė pabrėžią istorinę šios renginio dalies vertę – tokia paroda buvo surengta antrą kartą, o pirmoji įvyko prieš 30 metų – Lietuvos Nepriklausomybės išvakarėse.

Paroda „Pasaulio Lietuva: kūrybos horizontai“ dalyvavę menininkai su Lietuvos Respublikos Prezidente Dalia Grybauskaite Vilniaus rotušėje 2018 m. liepos 1 d. |

Stasio Tatorio nuotr.

„1988 m. kultūros institucijos, vadovaujant Lietuvos nacionaliniam dailės muziejui, surengė pirmą lietuvių išeivių dailininkų parodą. Dalyvavo 77 dailininkai iš 12 šalių. Norėjome šią parodą pakartoti ir taip sutapo, kad nuo pirmosios praėjo lygiai 30 metų. Per visus tris dešimtmečius nebuvo nieko panašaus padaryta. 2018 m. gavome 53 dalyvių iš 19 šalių darbus. Labai pasidžiaugėm, kad daug kūrinių liko Lietuvoje – menininkų paprašėme, kad padovanotų savo darbus skaitykloms, mokslo institucijoms, savo krašto organizacijoms. Didžiausia vertė buvo, kad Lietuvos dailės ekspertai susipažino su diasporos menininkais ir prisipildė savo darbo planus dešimtmečiui į priekį“, – pasakoja pašnekovė ir atskleidžia, kad trys 2018 m. parodoje savo darbus pristatę menininkai dalyvavo ir pirmojoje parodoje.

Veda idėjos

Visuomeninei veiklai Jūratė jau kelis dešimtmečius atiduoda ir savo laiką, ir, jei prireikia, projektus paremia asmeninėmis lėšomis. Ne vieną didelio masto projektą nuo nulio pradėjusi PLB Kultūros komisijos pirmininkė sako besistengianti, kad įgyvendinimo vertos idėjos neliktų nuošalyje.

„Labai tikiu posakiu „lakštingala negali nečiulbėti“. Tokie yra žmonės: jie negali nedaryti ir aš tikriausiai esu viena iš jų: jeigu įsitikinau, kad kažkas svarbu, turi išlikti ir neišliks, jeigu neįdėsiu savo darbo – imuosi projekto. Pastebiu, kad yra labai daug galimybių ir įdėjus šiek tiek pastangų tos galimybės virs realybe. Bet tu patingėjai, nesureagavai, neparėmei geros idėjos, tiesiog neišnaudojai galimybių ir idėja liko neįgyvendinta. Mano tikslas – kad juodasis sąrašas „galėjau, bet nepadariau“ būtų kuo trumpesnis. Man svarbu, kad sąžinės priekaištų dėl neišnaudotų galimybių liktų kuo mažiau“, – sako pašnekovė.

ŠLB fotografijų paroda. Paskutinis pristatymas Molėtuose | Algimanto Pečiukaičio nuotr.

Neretai projekto įgyvendinimą užkūrusi visuomenininkė imasi tų darbų, kurios labiausiai reikia atlikti – jai nebūtina stovėti projekto priešakyje. „Kada tave veda idėja, o ne tu esi centre – žiūrėsi, kad idėja būtų įgyvendinta. Ir gali visai ne pirmu smuiku groti, jei įvertinsi savo vietą teisingai. Manau, kad šiame darbe man neblogai sekasi“, – sako Jūratė.

Paklausta, kur semiasi drąsos nuo nulio pradėti didžiulius projektus, pašnekovė pripažįsta, kad iššūkiai jai patinka, motyvuoja ir savęs realizavimas.

„Projekto pradžioje atidžiai apgalvoju, kokių partnerių reikia, kad idėja būtų įgyvendinta. O pinigai dažniausiai būna paskutinėj vietoj. Sėdi ir pradedi galvoti, kaip išsisukti, – juokiasi Jūratė, – lengva yra padaryti gerą projektą su krūva pinigų, bet štai sukurti gerą daiktą su maža lėšų – tai jau menas. Man patinka save stumti iki kraštutinės ribos ir pažiūrėti, kaip aš iš tos situacijos išeinu ir kur dar yra ta riba, ką dar galiu padaryti.“

Pasaulio lietuvių rašytojų suvažiavimas Vilniuje | I. Pliuškytės-Zalieckienės nuotr.

Už savo veiklą pašnekovė yra gavusi ne vieną padėką ir apdovanojimą, tarp jų – 2024 m. pabaigoje Ministrės Pirmininkės Ingridos Šimonytės įteikta padėka už Pasaulio lietuvių bendruomenės telkimą, brandų ir sėkmingą 2024 m. šimtmetį minėjusios Lietuvos dainų šventės „Kad giria žaliuotų“ Pasaulio lietuvių ir Lietuvos tautinių bendrijų dienos organizavimą ir LR Kultūros ministerijos garbės ženklas „Nešk savo šviesą ir tikėk“ už nuoseklų ir ilgametį lietuvių kultūros tradicijų puoselėjimą išeivijoje, aktyvų indėlį organizuojant kultūrinius renginius ir skatinant tarpkultūrinį dialogą.

Kelis apdovanojimus pašnekovė yra įsteigusi ir pati – nuo 2008 m. kasmet įteikiama jos lėšomis įsteigta piniginė premija Pagėgių kraštą garsinančiam žmogui ar kolektyvui, o nuo 2013 m. kasmet vienas gerai besimokantis Vasario 16-osios gimnazijos Vokietijoje mokinys gauna vienkartinę stipendiją už gimnazijos vardo garsinimą ir aktyvią visuomeninę veiklą.

Vienu žingsniu su Lietuva

PLB Kultūros komisijos pirmininkė Lietuvoje lankosi bent kartą per mėnesį – ne tik PLB reikalais, bet ir dėl to, kad yra dviejų Lietuvoje veikiančių draugijų narė: dar tarpukariu įkurtos XXVII Knygos mėgėjų draugijos ir Lietuvos universitetų moterų asociacijos. Pašnekovė pažymi, kad jai svarbu neatitrūkti nuo Lietuvos kultūros pasaulio gyvenimo.

„Kultūros komisijos darbas nėra tik diasporoje, turime atliepti ir tai, kas darosi Lietuvoje, turime neatitrūkti nuo kultūros, nuo mentaliteto, turime eiti žingsnis žingsnin su tuo, kas daroma Lietuvoje – perimti Seimo paskelbtus metus, aktualijas, kurios svarbios gimtajai šaliai, kultūros žmonėms – mes taip susikalbame. Jei neitume tuo pačiu ritmu, tuo pačiu oru nekvėpuotume, būtų sunku susikalbėti, vieniems kitus suprasti. Tai mane paskatino įsijungti į dvi organizacijas Lietuvoje ir netiesiogiai man padeda visuomeninėje veikloje“, – sako pašnekovė.

Nuo 2016 m. Jūratė yra Lietuvos Respublikos Seimo ir Pasaulio lietuvių bendruomenės (LRS ir PLB) komisijos narė – atstovauja Vakarų Europos lietuvių bendruomenėms bei kuruoja kultūros, tautinės tapatybės, švietimo ir „Globalios Lietuvos“ strategijos klausimus.

Spalio 14-16 dienomis Seime vyko LRS ir PLB komisijos posėdžiai | O. Posaškovos nuotr.

Nuo pat vadovavimo PLB Kultūros komisijai pradžios jos pirmininkė pasigenda tiesioginio bendradarbiavimo su Kultūros ministerija.

„Kultūros ministerijoje reikėtų skyriaus, kur dirbtų žmonės, su kuriais galėtume aptarti diasporos kultūros politiką. Mes atneštume požiūrį, kuo gyva yra diaspora ir ko reikia, kad tokia išliktų, vien PLB ir LRS komisijos neužtenka. Tokio bendradarbiavimo ne kartą prašėme komisijos rezoliucijomis, o šiemet ir vėl atėjo atsakymas, kad nieko nebus, tokie laikai – karas. Mes ir vėl rašome – trylika metų šitaip“, – apgailestauja pašnekovė.

Pasak Jūratės, Lietuvos institucijos turėtų įsiklausyti į diasporos nuomonę nustatydamos prioritetines sritis, o efektyvus bendradarbiavimas tarp valdžios ir PLB būtinas siekiant svarbiausių tikslų: „Institucijos turi eiti į dialogą su PLB kaip pagrindine diasporą vienijančia organizacija, kurios prioritetai yra tapatybės išlaikymas, kultūra ir švietimas. Nes jeigu mūsų diaspora nutautės, tada apie grįžimą ar bendradarbiavimą negalės būti nė kalbos. Diasporą turime laikyti gyvą – puoselėdami kalbą, tradiciją, istorinę atmintį – tai, kas mus jungia“.

Straipsnis spausdintas metraštyje „Pasaulio lietuvis“, 2025 metai Nr. 588.

Jei norėtumėte publikuoti straipsnį prašome nurodyti informacijos šaltinį ir autorių.

Žurnalą įsigyti galite čia